

Kültür ve İletişim

culture&communication

Yıl: 23 Sayı: 46 (Year: 23 Issue: 46)

Eylül-2020-Mart 2021 (September 2020-March 2021)

E-ISSN: 2149-9098

2020, 23(2): 443-452

Kitap Eleştirisi

Nehir Durna*

Nostalji: İnsan ne zaman evindedir? Odysseus, Aeneas, Arendt

Barbara Cassin, Kolektif Kitap, Çev. Seçil Kıvrak, İstanbul, 2018,112 sayfa.

Nostalji sözcüğü İsviçre Almancasından geliyor ve Nostos (dönüş) ve algos (acı, eziyet) kelimelerinden oluşuyor. Tanımı ise "geri dönüş acısı" (Cassin, 2018:16). Barbara Cassin, Kolektif Kitap tarafından 2018 yılında Türkçede yayımlanan *Nostalji: İnsan Ne Zaman Evindedir? -Odysseus, Aeneas, Arendt* kitabında bizi mitler ve tarihsel örnekler ile bezeli bir yolculuğa çıkarıyor. Cassin, vatan, sürgün ve anadil arasındaki ilişki bağlamında ele aldığı nostaljiyi, mitsel metaforlarla anlattığı köklenmek ve kökünden sökülme olarak düşünüyor. Dolayısıyla Barbara Cassin için nostaljinin tanımının sadece sıla özlemi veya eve dönüş olarak sınırlandırılmadığını görüyoruz. Cassin nostaljiyi, istilacı ve tatlı bir duygu ve tıpkı köken gibi bize devamlı olarak sevimli ve insani bir kültür olgusu olduğunu hatırlatıcı emareler veren seçilmiş bir kurgu olarak ifade ediyor (Cassin, 2018:16).

Cassin, kitabında kelimenin yaygın anlamıyla kullanılan nostalji kavramı ile Odysseia destanında, Odysseus'un eve dönüşünü betimleyen kurucu sahnelerin gösterdiği nostalji arasında bir fark olduğunu vurguluyor. Nostaljiyi kuran iki sahneden söz eden Cassin'e göre, bu iki sahneden ilki kökü toprakta bulunan ve kıpırdamayan, sabit yatak. İkincisi ise harman küreği metaforu ile betimlenen yola çıkış. Yani Odysseus'un evine döndükten sonra tekrar çıktığı yol. Vardığımız anda

* Dr, Bağımsız Akademisyen.

Orcid no:0000-0002-6573-1301, nehrozag@gmail.com

tekrar yola çıkmak. Cassin bize bu sahnelerle nostaljinin yalnızca zaman temelinde kurulabileceğini anlatıyor.

Kitap 4 bölümden oluşuyor; "Korsika misafirperverliği", "Odysseus ve dönüş günü", "Aeneas: Nostaljiden sürgüne" ve "Arendt: Vatan yerine dile sahip olma". "Korsika Misafirperverliği" bölümü bizi nostalji üzerine düşünmeye davet ederken "İnsan ne zaman evindedir?" sorusu ile başlıyor. Paris'te doğmasına ve orada yaşamasına rağmen Korsika adasına her gelişinde hissettiği eve dönüş duygusunu ve adadan uzakta kaldığında hissettiği özlem duygusunu sorguluyor Cassin (2018: 11-12). "Evimde olmayarak evimde gibiyim" (Cassin, 2018:13) cümlesi hem evde olmayı ve aidiyet duygusunu hem de evde olmayışı ifade ediyor.

"Nostalji"nin poetik dili ve çağrışımları ile Gaston Bachelard'ın içsellik, hatıralar, düşler ve poetik oluş hali arasında salınmak mümkün görünüyor ya da "poetik hayal gücü fenomenolojisi" arasında (Bachelard, 2014: 266). Evin, dünyadaki köşemiz, ilk evrenimiz olduğunu belirten Bachelard, evi tam anlamıyla bir kozmos olarak tanımlıyor (2014: 34-36). Bachelard, kozmosun zamanının, bizim zamanımızdan çok farklı olduğunu vurguluyor;

Geçmişin tiyatrosu olan hafızamızın dekoru, kişileri baskın rollerinde tutar. İnsan bazen kendini zaman içinde tanıdığını sanır, oysa tanıdığını sandığı şey varlığın, geçip gitmek istemeyen varlığın, geçmişte bile yitik zamanın peşine düşse, orada da zamanın akışını 'durdurmak' isteyen varlığın istikrar bulduğu mekânlara saplanıp kalmasıdır yalnızca. Mekân, peteklerinin binlerce gözünde, zamanı sıkıştırılmış olarak tutar. Mekân buna yarar (Bachelard, 2014: 38-39).

Bachelard'ın zamanın akışına karşı varlığın istikrar bulduğu mekâna saplanıp kalma olarak betimlediği köklenme ya da "ev"de olmayı, Cassin benzer şekilde ancak farklı metaforlarla, köklenme duygusunun özüne inerek ve bu duygunun nostalji ile bağını kurarak betimliyor. Cassin, Odysseia'yı nostaljinin şiiiri olarak nitelendiriyor ve bizi Odysseia'dan iki sahne ile nostaljiyi tanımlamaya davet ediyor. Odysseus sonunda evine döndüğünde evinde olduğunun işareti olarak karısıyla aralarındaki bir sırrı gösteriyor. Bu sır, Odysseus'un zeytin ağacından kendi elleriyle oyduğu ve kökleri toprağa giden yatağıdır. Burada Bachelard'ın "varlığın istikrar bulduğu mekânlara saplanıp kalma" olarak ele aldığı nostalji, Cassin'de "kök salmak ve kökünden sökülme" (2018: 19) olarak karşımıza çıkıyor.

Cassin, nostaljiyi kuran ilk sahneyi şöyle betimliyor: Yirmi yılın ardından evine varan Odysseus, bir kişi dışında herkesin kendisini tanımasını sağlar. Bu kişi eşidir. Odysseus; eşine Odysseus'la bir kez karşılaşmış sefil bir yaşlı adam taklidi yapar. Penelope karşısındakinin kim olduğunu kalbiyle kavrasa da Odysseus ona yalan söylemeye devam eder. Kendini Penelope'ye tanıtmak istediğinde ise bu kez Penelope ona direnir ve "Evet olabilir, belki Odysseus sensindir. Bakıcı, git de yatağımızı hazırla" der. Bunun üzerine, Odysseus "Kadın, kimdir benim yatağımı yerinden oynatan?" diye sorar ve bu soru Penelope'nin Odysseus'u tanımasını ya da tanıdığını belli etmesini sağlar. Çünkü Odysseus'un oyarak yatak haline getirdiği ve kökü toprakta bulunan zeytin ağacı, Odysseus'la Penelope'nin birbirlerini tanıma işaretidir. Bunu yalnızca Penelope ve Odysseus bilir. Ağacın, paylaştıkları en güvenli tanıma işareti olduğunu belirten Cassin, bunun "Empedon" olduğunu söyler. "Empedon", ayakları toprakta olandır (youtube.com, 2019). Burada Cassin, kök salmayı yatağın, evinin toprağına kök salması olarak anlatır. Odysseus'a kimliğini veren şey kök salmadır. Penelope'nin Odysseus'un kimliğini onaylamasını sağlayan şey de Odysseus'un yatağının yerinden oynatıldığını fark etmesidir. "Bir kişi evinde olduğunu işte böyle bilir" (Cassin, 2018: 39).

Nostalji, "Hem insanın uzakta olduğunda çektiği eziyet hem de geri dönmek için katlanılan sıkıntılardır" (Cassin, 2018: 16). Bu anlamda Cassin nostaljiyi, vatan, sürgün ve anadil arasındaki ilişki bağlamında ele alır ve çok önemli bir soru sorar; "Bize ait olan nedir? Yabancı olan nedir?" (Cassin, 2018: 19-20). Vatanından, anayurdundan uzakta olunan süre boyunca yaşanan acı ve sıkıntılar, geri dönüş özlemi ve geri dönmek için çekilen sıkıntılar, nostaljinin içinde salındığı duyguları tanımlar: İstirap ve özlem. Dominic Boyer'e göre bu ıstırapın belirtileri, en çok yaşadıkları ülkenin alışkanlıklarını hor görenlerde ve sıklıkla anavatandaki mutluluğa gönderme yaparak oradaki mutluluğu her şeye tercih edenlerde görülür (Boyer, 2006: 363).

Cassin'e göre nostaljinin ikinci ana sahnesi, varış anında yeniden yola koyulmaktır. Burada Odysseia'dan diğer bir sahne karşımıza çıkar: Harman küreği. Cassin bu sahneyi nostaljinin ikinci ana sahnesi olarak şöyle tanımlar: "Odysseus, Hades'te bulundu. Teiresias'la da işte orada karşılaştı. Ve tabii diğer tüm ölülerle. Teiresias ona şöyle dedi: Evine vardığında, yeniden yola çıkman gerekecek.

Omzunda bir gemi küreğiyle yola çıkmalısın. Ta ki sana biri şunu diyene kadar: Hey yabancı, omzunda parlayan harman küreği de nedir?" (Cassin, 2018: 20). Hiç gemi ya da gemi küreği görmeyen insanların bulunduğu uzak diyarlarda, insanlar gemi küreğini harman küreği sanacaktır. Dünyanın diğer ucundaki en uzak yere gitmeden Odysseus da evine geri dönemeyecektir (youtube.com, 2019). Cassin bu sahne ile nostaljiyi niteleyen şeyin "henüz gerçekleşmemiş olan" ya da "bize ait olanla bir yabancı arasındaki ilişkiye özgü yanığı" olabileceğini düşündürüyor (Cassin, 2018: 20).

Cassin, bu bölümün sonunda nostaljinin bizi, aidiyetlerden bağımsız, daha kapsamlı ve kabullenici bir düşünce yapısına götürebilmesi için nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini sorguluyor. Bunun için de nostalji ve anayurt ya da vatanseverlik arasındaki bağı şekillendirmenin mümkün olup olmayacağı üzerine düşünmeye davet ediyor. "Odysseus ve Dönüş Günü" bölümü, Zeus'un emri ve Kalypso'nun bu emre itaat etmesiyle Odysseus'un İthaka'ya, evine dönüş süreci ile başlar. Burada da baskın duygu sıla özlemidir. Cassin, bizi Odysseia'dan sahnelerle sıla özlemi, dönüş arzusu duygularıyla baş başa bırakır; Odysseus, Kalypso'da on sene kalır, mutlu bir aşıktır ancak bir noktada deniz perisinin zevkini tadamaz hale gelir. Uzaklara dalıp ağlayan Odysseus'un "Aion"u, yani yaşam gücü tükenmeye başlar. Yunanca bir kelime olan "Aion" tüm yaşamsal sıvılar anlamına gelir: ter, kan, gözyaşı, sperm. Odysseus ağladığında bunlar tükenmektedir. Bunun karşısında Athena tanrılar toplantısında Zeus'tan onu evine döndürmesini ister. Athena'nın bu isteği gerçekleşir. Kalypso ise Odysseus'a gitmek konusunda emin olup olmadığını sorar. Bunun üzerine Odysseus "Evet, senin kadar güzel olmayan ve yaşlanmış Penelope'ye kavuşmak istiyorum. Tüm bunları bilerek gidiyorum" der (youtube.com, 2019). Odysseus, Kalypso'nun yanında kalarak ölümsüz olabilecekken yaşlılık ve ölüm pahasına evine dönmeyi tercih eder. Eve dönüş arzusu her şeye baskın gelir:

Nostaljinin mekân ve zamanı birbirine bağladığı doğrudur. Ama nostalji ölümlülük halini seçer ve bu hali bir yere sabitler. Başka yerdeki aşk, başka yere duyulan aşk, aynı olana duyulan arzu karşısında boyun eğer. Kalypso'nun yüce güzelliğinden, sonsuzluktan ziyade nostaji sonluluğu, evi (oikade) seçer (Cassin, 2018: 30).

Tıpkı Bachelard'ın evi poetik olarak kavraması gibi ev, hafızası ile geçmişi, şimdiki ve geleceği birbirine bağlar ve aslında zamana karşı direnen canlı bir bedendir adeta.

Odysseus'un ev özlemi de mekânı ve zamanı birbirine bağlar ve sabitler. Bachelard, evin dünyadaki köşemiz, ilk evrenimiz olduğunu tam manasıyla bir kozmos olduğunu söyler. İkamet edilen her mekânın içerisinde ev kavramının özü barınır ve burada barınan varlık, barınağının sınırlarını duyulur hale getirerek evi, gerçekliği ve sanallığıyla, düşünceleri ve hülyalarıyla yaşar. Evin en değerli lütfu ise düşlemeyi barındırması, düşleyeni koruması, huzur içinde düşünülmesini sağlamasıdır (Bachelard, 2014: 34-36). Peki Cassin'in sözleriyle "evimize döndüğümüzü nasıl anlarız?" (Cassin, 2018: 30). Cassin bunun cevabını yukarıda belirtildiği gibi iki kurucu sahnesinde arar: Kökleri toprağa inen yatak sahnesi ve kimsenin sizi tanımayacağı kadar uzaklara gitme sahnesi.

Evden uzakta kaldığımız süre boyunca düşlerimizde yaşattığımız ev ile eve geri döndüğümüzde karşılaştığımız evin aynı olmayışının yarattığı boşluk duygusu hem orada olma, ama aslında hiç de orada olmama hali ile anlatılır. Sadece ev değildir değişen, hem evini tanımaz Odysseus, hem de artık kendisi tanınmaz: "Odysseus sonunda oradadır ama aslında hiç de orada değildir; her şey başka bir biçimde, başka bir idededir (alloeidos) ve hiçbir şey vatanından daha korkutucu bir şekilde yabancı, *unheimlich*, tedirgin edici olamaz" (Cassin, 2018: 31-32). Bizim yabancı olduğumuz, bize yabancı olan eve döndüğümüzde birisi tarafından tanındığımızda gerçekten kök salmanın ne demek olduğunu anlamaya başlarız. Cassin bize gerçek kök salmanın Odysseus'un karısı Penelope tarafından tanındığı anda anlaşıldığını söyler. Artık Odysseus kimliğini geri kazanmıştır (Cassin, 2018: 38). Penelope'nin Odysseus'un kimliğini onaylamasını sağlayan şey Odysseus'un yatağının yerinden oynatıldığını fark etmesidir: "Bir kişi evinde olduğunu işte böyle bilir" (Cassin, 2018: 39). Fakat Cassin'e göre Odysseus henüz evine dönmemiştir. Bunun nedeni nostaljinin zamanıdır. Odysseus'un tam olarak evine dönmesini sağlayacak olan şey; Odysseus'un denizi, gemileri bilmeyen, gemi küreğini harman küreği zanneden ve bunu neden sırtında taşıdığını soran insanlara ulaşana kadar şehir şehir dolaşmasıdır (Cassin, 2018: 42).

Dolayısıyla Cassin'e göre yerel ve yabancı olan arasındaki bağın yanılışı, ötekiliğin kavranması ile başka yerin kesinliğinin elde edilmesi mümkündür. Burada Cassin yine çok kritik bir soru sorar: "Nostalji neyin nostaljisidir? Kendinin mi ötekinin mi?" Belki de nostaljinin iki yüzü olabileceği üzerine düşünmeye zorlar bizi Cassin;

birisi kök salma diğeri de gezginlik (Cassin, 2018: 44). O halde Odysseus Ithaka'ya döndüğünde mi evindedir? Yoksa gezginliği boyunca her yerde evinde midir? Bu bölümün sonunda Cassin bu durumu "çifte nostalji" olarak nitelendirerek bizi nostaljiye dair yeni açılımlarla baş başa bırakır.

"Aeneas: Nostaljiden Sürgüne" bölümünde Cassin, bizi başka bir destanın sahnelerine götürür: Aeneid Destanı. Cassin, bu sahneler aracılığı ile iki destanın kahramanı Odysseus ve Aeneas'ın¹ hikâyesini karşılaştırarak nostaljinin sürgüne dönüşme sürecini betimler. Nostaljinin kök salma ve kökünden sökülme üzerine kurulu olduğunu Odysseus'un Ithaka'ya dönüşünde ve sonrasında tekrar yola koyulduğunda görmüştük. Bu noktada önemli bir şey söyler Cassin: "kökünden sökülme eğer geri dönme umudu olmadan gerçekleşirse, buna maruz kalan kişi bir sürgüne dönüşür" (Cassin, 2018: 51). Nostaljinin sürgüne dönüşmesi Odysseus'un Aeneas'a dönüşmesidir aslında. "Odysseus, Yunanlıların alevler içindeki Troya'dan kovduğu ve gezintilerini Homeros yerine Vergilius'un anlattığı Aeneas'a dönüşür" (Cassin, 2018: 51). Vergilius'un kaleme aldığı Aeneid'in odağında Roma kentinin kuruluşu ve geleceği yer alır. Aeneid'de belirleyici olay ise Aeneas'ın Roma'yı kurmak üzere Dido'yu terk etmesiyle başlar. Sevdiği kadını terk ederek kaderini yaşamak üzere kişisel arzularını feda eder. Ancak bu hareketi kişisel bir trajedi doğurur, çünkü Dido intihar eder. Aeneas, onun yasını tutarken bile tarihsel misyonunu yerine getirmeye devam eder. İlyada ve Odysseia'da, Aeneas'ın ilahi kararla önceden belirlenmiş kaderinin oynadığı merkezi rol yoktur. Orada egemen olan insan dürtüleridir. Örneğin Aeneas'ın Dido'yu terk ettiği gibi Odysseus da Kalypso'yu terk eder, fakat bunu belirlenmiş olan ilahi yolculuğu nedeniyle değil, yalnızca evine dönmek istediği için yapar (Rosenberg, 2003: 187-192).

Troya düştükten sonra Aeneas, uzun bir sürgünlük dönemi geçirir ve kendine yeni bir yurt kurar. Bu yeni yurt Roma'dır. Cassin'in burada en önemli vurgusu, geri dönme ihtimali olmadığında ve bu arzu ortadan kalktığında kişinin başka bir şekilde kök salan, belki kök yerine başka bir şey seçen bir göçmene dönüşmesidir (Cassin, 2018: 51). Aeneas için Odysseus'un gezinti ve dönüşü, kaçış ve sürgüne dönüşür. Odysseus, eşini, oğlunu, anne ve babasını arkasında bırakmıştır ancak Aeneas

---

¹Detaylı bilgi için bakınız: Erhat, 1996.

kaçarken vatanını sırtında taşır. Bu hem gerçek hem de metafordur. Troya'nın düştüğü gece Aeneas babasını sırtında taşımıştır (Cassin, 2018: 53). Odysseus ve Aeneas'ın seyahatlerinin "telos" u da farklıdır. Odysseus bambaşka bir yere gitmek üzere Ithaka'ya varır varmaz ayrılmak zorunda kaldığı için gerçek anlamda geri dönmemişken, Aeneas, Troya düştükten sonra İtalya'ya vardığında kökenine geri dönmüştür. Cassin bunu "akıntıya karşı dönüş" olarak ele alır. "Bu zorunlu ve hiddetli sürgün onun için bir eve dönme biçimi olacaktır. Sürgün kökene dönüştür, çünkü köken, köken olduğuna inandığımız şey değildir" (Cassin, 2018: 56).

Cassin, nostaljiyi, vatan, sürgün ve anadil arasındaki ilişki bağlamında ele alırken Aeneas, bu bağlantıyı anlamamızı sağlayacak iyi bir geçiş fırsatıdır. Cassin, Aeneas ve Roma'nın kuruluşunun nihayetinde dil ile ilgili olduğunu söyleyerek bağlantıyı tamamlar. Çünkü Aeneas artık Yunanca konuşmayacaktır, yerleştiği yerde konuşulan dili olan Latince konuşacaktır. Bu zorunlu sürgün anadili terk etmeye zorlar onu. "Babalarının toprağı, anaların dili: Bir kişi başkasının diliyle kendine yeni bir vatan yaratır" (Cassin, 2018: 58). Peki bu sürgün nasıl sonlanır? Arzu edilen ve mutlu bir melezlenmeyle cevabını verir Cassin. Aeneas Lavinia ile evlenir. Gelen Troyalılar, Ausonialılar ile bedenen kaynaşmış olur böylece. Barışın tek koşuludur melezlenme. "İyi bir yetiştirici gibi ırkı yeniler ve aileler kurarız. O zaman dil, kimliğin ölçütü haline gelir" (Cassin, 2018: 61). Cassin bu noktada "ötekilik" tartışması kurar ve Roma'nın gerçek anlamda vatan haline gelmesiyle birlikte kökenin anlamının da değiştiğini söyler. Romalılar dillerini kabul ettirseler de kendilerini dilleriyle özdeşleştirmezler çünkü dilleri isimlerini taşımaz. Romaca konuşmazlar. Dolayısıyla Roma ile köken dönüşüme uğrar. İlk yabancı olan Aeneas, Roma'yı değil Lavinium'u karısının adıyla kurmuştur. Romulus ise iki nesil sonra şehri kuracaktır ve sembolik olarak Lavinium kökenli Romalılar da aslında "yabancı"dır ve böylece Roma, "dahil eden ötekiliğin" paradigması haline gelmiştir. Tüm Romalıların en az iki vatanının olabileceği bir şehirdir artık burası. İlki doğuştan, diğeri doğum yerinden (Cassin, 2018: 62-63). Sonuç olarak Aeneas'ın sürgünüyle birlikte iki dil; Yunanca ve imparatorluk dili Latince, iki çeşit hegemonya; kültürel ve politik hegemonya ile karşılaşırız. Bu sürgünün sonucu olarak Roma'nın çifte kökeni, iki dil ve iki halk arasındaki ilişkinin başka bir şekilde inşa edilmesini gerektirir. Dolayısıyla Cassin,

nostaljiyi vatan, sürgün ve anadil arasındaki ilişki bağlamında ele alırken konuyu bir adım ileri götürür.

“Arendt: Vatan Yerine Dile Sahip Olmak” bölümüne sürgün kavramı ile başlar Cassin. Dille ilişkinin dönüşüme uğraması sürgünün işaretidir ve Aeneas artık Yunanca değil, Latince konuşacaktır (Cassin, 2018: 69). Dolayısıyla Aeneas, Odysseus'dan farklı olarak artık sürgündür ya da sürgündedir. Cassin, bu noktada dil, vatan, kültür ve çocuklukla olan ilişkiyi gündeme getirir ve Hannah Arendt'in 1933'te Almanya'dan kaçışından 1951'de Amerika vatandaşı olmasına kadar geçen süredeki deneyimlerini aktarır. Bir söyleşide Arendt'e, Hitler öncesi Almanya'sını özleyip özlemediği sorulduğunda: "Hitler öncesi Avrupa'sı mı? Ona hiç nostalji duymadığımı söyleyemem. Ondan geriye ne kaldı? Ondan geriye dil kaldı?" yanıtını verir (Cassin, 2018: 70). Dolayısıyla Cassin, vatanın, atalarının toprağı ile değil anadil ile belirlendiğini söyler. Aeneas'ın, Roma'yı kurmak için anadili yerine Latince'yi kabul etmesinin, ona razı olmasının değil, Arendt'in yaptığı gibi Almancanın New York'ta direnmesinin vatani meydana getirdiğini vurgular. Burada Arendt'in dil ve halk arasında yaptığı radikal ayrıma da dikkat çeken Cassin, Alman dilinin ve Alman halkının özdeşleştirilemeyeceğinin de altını çizer (Cassin, 2018: 70).

Sürgün ve nostaljinin Arendt için ne anlama geldiği sorusuna Cassin, ülkesinden çok Almancadan sürgün edildiği yanıtını verir. Çünkü Arendt yukarıda bahsedilen söyleşide Hitler öncesi Almanya'sını özleyip özlemediği sorulduğunda anadil ve vatan arasında kesin bir fark olduğunu vurgular: "Geriye sadece anadil kaldı". Dolayısıyla Arendt kendini bir halka ait olma anlamında asla Alman olarak görmediğini belirterek, halkın, vatanın, uyruğun değişebileceğini, önemli olanın sadece dil olduğunu kesin olarak belirtir: "Otuz dört sene önce Almanya'yı terk etmek zorunda kaldığımı biliyorsunuz; anadil bir kişinin eski vatanından getirebileceği tek şeydir ve ben hala bu yeri doldurulamaz şeyi bütün ve canlı tutmaya gayret ediyorum" (aktaran Cassin, 2018: 74-75). Cassin, bir dili "ana"dil yapan şeyin ise yaratma imkânı olduğunu vurgulayarak Arendt'in "İngilizcede asla yapamayacağım şeyleri Almancada yapabilirim" sözüne atıf yapar. Cassin'in kullandığımız kelimelere karşı sadece alıcı ya da aracı olarak değil icracı olarak da bir sorumluluğumuz olduğunu, dili politik hale getiren unsurun da bu olduğunu belirtmesi önemlidir (Cassin, 2018: 76-77).

Arendt'in dil ve halkı ayırıştırmasının dili köksüzleştirerek tüm kaymaları engellediğini savunan Cassin; "Arendt'in ayırıştırmasını kabul ettiğimizde dil artık bir halka ait olamaz, dil bir mülk değildir" der (Cassin, 2018: 83). Cassin'e göre, Arendt için "hangi dil?" sorusunun yanıtı "Alman dili", "hangi halk?" sorusunu yanıtı ise "hiçbir halk/Yahudi halkı"dır. "Halkımın dili" gibi bir ifade söz konusu değildir (Cassin, 2018: 84). Alman dili Arendt'in anadilidir. "Alman dili her halükarda benim bilinçli bir şekilde sakladığım, geriye kalanın özüdür." Kendisiyle yapılan röportajda Arendt'in bu ifadesine "en acılı anlarda bile mi?" diye sorulduğunda Arendt: "Her zaman. Kendi kendime, ne olacak dedim. Sonuçta deliren Alman dili değil ki! İkinci olarak: Hiçbir şey anadilin yerine geçmez" olarak yanıt verir (Cassin, 2018: 85).

Hem bir mülteci hem de politik bir kuramcı olan Arendt'in bu düşüncelerinden yola çıkarak Cassin bizi şu soru üzerine düşünmeye teşvik ediyor: Yahudi ve kadın kimliğiyle sürgünün dili ve dilleri arasındaki bağ nedir? (Cassin, 2018: 91). Bu soruya "insanlık durumu" olarak tanımladığı durumun öncülerinin sürgünler, mülteciler, Yahudiler olduğunu söyleyerek yanıt veriyor: "Söz konusu olan dünyanın sarsak muğlaklığı ve onun içinde yaşayan insanın güvensizliğine rağmen veya bundan ötürü yabancı dil öğrenme olasılığıdır. Bu iyi bir politika olabilir: Totalitarizm riski taşıyan 'tekleştirme' karşısında felsefi evrenselliği ve gerçekleri radikal bir biçimde çetrefilleştirmek" (Cassin, 2018: 92). Cassin, burada bizi nostaljiden "sarsak bir muğlaklığa" davet ediyor.

Cassin bu bölümde son olarak "geri dönme hakkı"nı tartışıyor. Nostalji ve geri dönme hakkı. Eve geri dönmenin bir hak olduğunun altını çiziyor. Filozof Günther Anders, vatan hasreti üzerine yazılmış eski bir makalede okuduğu tüm belirtilere sahip olduğunu ve Amerika'da 14 sene boyunca vatani Paris'e nostalji duymadan bir gün bile geçirmedini vurguluyor (Cassin, 2018: 94). "Zaman ve mekân arasındaki ilişki: Kalbin mantığı: Geçmiş önceki zamanın eviyle ve önceki dünyayla özdeşleştirmek ya da daha doğrusu 'zaman' ve 'mekân' diye iki ayrı dala ayrılmadan önce aslında baştan beri birlik oldukları fikri" (Cassin, 2018: 95). Tıpkı, daha önce de Bachelard'ın mekân ve zamanın iç içe geçtiğini, mekânın "peteklerinin binlerce gözünde zamanı sıkıştırılmış olarak tutmaya" yaradığını söylemesi gibi (Bachelard, 2014: 39).

Cassin son olarak "kök salma" metaforuna geri dönüyor ve kök salmış olanın Odysseus'dan ziyade yatağın ağacı olduğunu söylüyor. Çünkü Odysseus'un birden fazla yönü vardır. Eve dönmek istese de döndüğünde adasını tanıyamaz. Cassin, "aşinalıktaki rahatsız edici yabancılık" olarak tanımlıyor Odysseus'un durumunu. Dolayısıyla Odysseus, hemen oradan ayrılıyor. Çünkü artık orada evinde değildir. Cassin, "İnsan ne zaman evindedir?" sorusunu tekrar sorduğunda bu kez "Yakınları, dili ve dilleriyle birlikte kabul edildiği zaman" yanıtını veriyor (Cassin, 2018: 96-97).

Cassin, *Nostalji* kitabında bizi mitolojilerden beslenerekilmekilmek ördüğü anlatısında tarihi figürler eşliğinde poetik bir yolculuğa çıkarıyor. Odysseus'tan Aeneas'a ve oradan Arendt ve Heidegger'e uzanan bu yolculuk nostalji, ev, köklenme, vatan, anadil ve sürgün kavramları üzerine tekrar tekrar düşünmemizi sağlıyor. Kitabı okuduktan sonra evinden ayrı kaldığı onca yılın sonunda evine geri dönen Odysseus'un kaderine benzer bir his yaşıyor okuyucularına. Odysseus'un evini tanımaması gibi bizler için de nostalji kavramı eski tanıdık halini yitirerek yepyeni bir anlam kazanıyor.

KAYNAKÇA

Bachelard, Gaston (2014). *Mekânın Poetikası*. Çev., Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları.

Cassin, Barbara (2018). *Nostalji: İnsan Ne Zaman Evindedir? Odysseus, Aeneas, Arendt*. Çev., Seçil Kıvrak. İstanbul: Kolektif Kitap.

Dominic, Boyer (2006). "Ostalgie and the Politics of the Future in Eastern Germany." *Public Culture*, 18(2): 361-381.

Erhat, Azra (1996). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Rosenberg, Donna (2003). *Dünya Mitolojisi, Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*. Çev., Koray Akten vd. Ankara: İmge Kitabevi.

YouTube (2019). "Barbara Cassin, nostaljiyi ve "evde olma hâlini" Odysseia hikâyesi üzerinden anlatıyor." <https://www.youtube.com/watch?v=pACfIsl6560> Erişim tarihi 12.07.2020